משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר טהרות

הון עשיר על משנה נדה

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה נדה

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-נדה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ז 4
פרק ב 4
משנה ב 4
משנה ו 4
פרק ג 4
משנה ב 4
משנה ג 4
פרק ד 5
משנה ג 5
משנה ד 6
משנה ז 7
פרק ה 7
משנה ג 7
משנה ט 7
פרק ו 8
משנה ב 8
משנה ד 8
משנה ו 8
משנה יב 8
פרק ז 8
משנה ג 8
פרק ח 9
משנה ב 9
פרק ט 9
משנה י 9
משנה יא 9
פרק י 9
משנה א 9
משנה ו 10
משנה ז 10

פרק א

משנה ז

נדה

נדה יש בה עשר פרקים, כי היא אחת מעשר קללות שנתקללה חוה (עירובין ק:), והיא שקולה כנגד כלם לגבי האשה, דרוצה בקב ותפלות מתשעה קבים ופרישות (סוטה פ"ג מ"ד) הואיל והיא צריכה להפריש מבעלה. וע"ד הנסתר העשירית היא שבעונותינו מתפרשת כמו נדה, כי שם שם ב"ן שעם ט' אותיות והכולל הוא בגי' נדה בג' אותיותיה, כדאיתא במאורות נתן אות נ' סימן נ"ב:

לשמש את ביתה. כינוי הוא לבית הרחם שלה המתאוה לתשמיש, כדתנן לקמן (פ"ב מ"א) שלשית לתקן את הבית:

פרק ב

משנה ב

אותיום. לא יכלתי לעמוד על טעם לשון זה אם לא נאמר שנוטריקון שלו רומז הזמן, והוא "תרד "מהמטה "ותשלח "את "ידה "ותקנח. א"נ "תשלח "ידה "ותוציא "אותו "מהכר "ותקנח:

משנה ו

השחור. משום דאדום הוא אלא שלקה סמכו לאדום, אע"ג דכל הצבעים אחרים דמו לאדום יותר מהשחור:

פרק ג

משנה ב

מצורת. צורת לא קתני אלא מצורת, במם מקצתית, להורות דהמבוקש הוא שיהיה לו מקצת צורת אדם ואינו צריך הכל כמ"ש הר"ב:

משנה ג

תשב לזכר ולנקבה. הקדים הזכר לנקבה אע"ג דימי טומאה קודמים לימי טוהר, לרמוז דקודם שתגמור לספור ימי טומאה דנקבה מתחלת לספור ימי טוהר דזכר, כי שבעה ימי טומאה אחרונים עולים למנין ל"ג ימי טוהר כמ"ש רש"י (דף כד: ד"ה סנדל) שהביא התי"ט

וז"ל: לזכר ולנקבה לחומרא, ימי טומאה דנקבה שבועים וימי טוהר כלים לסוף (פ') [מ'] יום בזכר ולא כנקבה פ'. ונמצא שאין לה אלא כ"ו ימי טהר, הלכך לא אתי שפיר מ"ש התי"ט על לשון רש"י שכן פי' הר"ב במשנה דלקמן, שהרי כתב ז"ל: ואין לה דם טוהר אלא ל"ג ימים כיולדות זכר. דמשמע דאחר השבועים יש לה הל"ג ימים של דם טוהר, וזה אינו כמ"ש אלא כמ"ש רש"י וכן כתב הרמב"ם בפ"י מה' איסורי ביאה (ה"כ):

פרק ד

משנה ג

ובה"א כרוקה וכו' ובה"א מטמא לח ויבש. התי"ט בשני המחלוק[ו]ת האלה הקשה עצמו לדעת מה זה ועל מה זה פסק הרמב"ם כב"ה, דלפי פירושו על הכלל דב"ש במקום ב"ה אינה משנה לא אתי שפיר והניחה בצ"ע. וכבר הוכחתי בריש פ"ג דיבמות דלא כפירושו, ועל פי מה שכתבתי שם אין אנו צריכים להפך משנה זו ולא לעקרה, ואע"ג דבעדיות נשנית בשם יחידאה אפשר דאמרו דבר בשם אומרו ואין חולק עליהם, וכי לא משכחנא איזה סתם מתניתין דאית ליה סברת ב"ש במחלוקות אלו אין בידנו לדחותם כלל ועיקר, אלא אנו מניחים אותם כמו שהם ופסקינן כב"ה כדרכנו אע"ג דמחמיר. א"כ אפוא אין לנו שום תרעומת על הרמב"ם דעשה כן ולא היפך הסברות, כי מי הוא אשר ישלח ידו בגמרא ערוכה בברייתות מפורשות על המחלוקות האלו, וכמה שקלא וטריא דקא שקלו וטרו אמוראים עליהם דכלם בנוים על המחלוקת השנוי במשנה כך כמו שהוא, להפך דבריהם עליונים למטה ותחתונים למעלה, לא זו הדרך ולא זו העיר לדן דין אמת לאמתו כהרמב"ם ז"ל אשר הוא ותורתו אמת.

ואף כי לכאורה נראה דלשון ב"ש במקום ב"ה הוא כמו שפירשו הם ז"ל, דב"ש מקל וב"ה מחמיר, וכדמשמע גם כן מפירוש רש"י בפרק י"ט דשבת דף קלה ע"א דקרי ב"ש במקום ב"ה במחלוקת דהטפת דם ברית לנולד כשהוא מהול, דלב"ש מחללין עליו שבת דהוא קולא, ולב"ה אין מחללין דהוא חומרא ע"ש, כי כן תפס ב"ש במקום ב"ה, שב"ה הוא שדרכו להקל על כי חפץ חסד הוא כי שרש נשמתו משם היא, וב"ש דרכו להחמיר על קו הדין כי כאיש גבורתו כי משם חצובה נשמתו. מ"מ מן הראיות שהבאתי ביבמות מוכח שלא לזה רצו רז"ל לכוון באותו לשון, כי אפילו בהיותם כל אחד עומד על משמרתו קראו לב"ש עומד במקום ב"ה בהיותו חולק עליו, כי על ידי חומר דינו מונע קולת חסדו דב"ה מהתפשט, נמצא שהוא עומד במקומו, שאילולי הדין העומד שם היה החסד מתפשט גם שם במקום הדין כדרכו להתפשט בכל מקום, כדכתיב (תהלים לג, ה) חסד ה' מלאה

הארץ. ועוד דאם אמת היה הדבר הזה דב"ש במקום ב"ה ר"ל כשהוא מקל, אינה משנה דר"ל ואין לנו לפסוק דין כב"ה כמו שהוא שנוי באותה משנה אלא צריכים אנו להפך דבריהם, הוה להו לרבנן לומר ב"ה במקום ב"ש אינה משנה, דכל מגמתנו הוא לידע אמיתות דבריו של ב"ה שאנו צריכים לפסוק כמותו, ואין אנו משגיחים על סברת שמאי אם יש לה תקומה או לא, ואדרבא אנו רואים שכשמאריך התנא הרבה לברר טעמא דב"ש אנו מקשים וכי טעמא דב"ש אתא לאשמועינן וכדמקשינן בשבת בדף הנ"ל, ולכן לא ניחא למימר ב"ש במקום ב"ה אינה משנה דלא איכפת לנו אם ב"ש עומד במקום ב"ה כל זמן שב"ה אינו זז ממקומו, אלא הוה אתי שפיר אי לימא ב"ה במקום ב"ש אינה משנה ופירושו הוא פשוט דקמ"לן דלא נפסוק כב"ה כדרכנו על כי הוא עומד במקום ב"ש, ולכן ודאי שאין המשנה צריכה להיות כן אלא בדרך אחרת, ולפחות הוה לה לתלמודא להזכיר הדבר והפכו ולומר ב"ש במקום ב"ה וב"ה במקום ב"ש אינה משנה, דהאמת כך הוא לפי פירושם דשניהם שינו את מקומם, אבל בהזכיר חלוקה אחת לבד אין משמעותא אלא דב"ש מודה לב"ה המקל כההיא דפ"ה דתרומות ועומד גם הוא במקום ב"ה שדרכו להקל. אלא ודאי האמת אתנו דאין פירוש דברים אלו על דרך זה אלא כמו שהוכחתי ביבמות בכח הסוגיא דמ"ק ע"ש. ועל כי באמת מצינו איזה פעמים מועטים שב"ש וב"ה משנים מדתם כגון הכא ובשאר קולי ב"ש וחומרי ב"ה, אין לתמוה שהרי כתיב (איוב כה, ב) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו. ומצינו גבורה בחסד, וחסד בגבורה, כידוע ליודעי חן, ולא על חנם נקרא (אבות פ"ה מי"ז) מחלוקת דהלל ושמאי מחלוקת שהוא לשם שמים, כי כן השמים עשוי מאש ומים ע"י השלום שעשה הקב"ה ביניהם, וכן היו הלל ושמאי כמ"ש ששרשם מאש ומים, ובמחלוקתם היו מנצחים זה את זה, ואח"כ השלום רב ביניהם:

ומודים. ב"ש, ביולדת בזוב. אפילו טבלה אחר שבעה לזכר או אחר ארבעה עשר לנקבה כל שלא ספרה שבעה נקיים, ומזה נדע דאף ב"ה ס"ל הכי, דמרישא משמע דהכל תלוי בטבילת לידה דקתני דם יולדת שלא טבלה:

משנה ד

כלילי שבת ויומו. שהיום הוא אחר הלילה, כן כתב הר"ב. והא דנקט לילי שבת ויומו לדוגמא, לרמוז דכל דינים קשים וצרים וחבלים (שקשים) [שקטים] בשבת, כמ"ש האר"י זלה"ה בסוף הפזמון שחיבר ללילי שבת, שביתין ושביקין מסאבין דרחיקין חבלין דמעקין וכל זיני חבושין. ועוד אפשר לומר דנפקא מינא לענין דינא בדוגמא זו, דדוקא כלילי שבת ויומו דמוסיפין עליו מחול על הקדש בין בכניסתו בין ביציאתו בעינן

שתשפות, שאם לא תתחיל לשפות כי אם בתחילת הלילה נמצא שלא כלתה המעת לעת כי אם בתחילת הלילה השניה, ולפי זה לא יהיה במעת לעת זו כל הלילה קודם היום, ואף אם התחילה לשפות קודם הלילה בעינן שתשפות כל אותה הלילה וכל היום שלאחריה עד הלילה, שאם אנו מונין לה המעת לעת משעה שהתחילה לשפות שהיה קודם הלילה לא מצינו כל היום אחר הלילה, ואנן כל היום אחר הלילה בעינן, כן נראה:

משנה ז

ישבה לה ולא בדקה וכו'. אתאן לימי נדה, וסימניך נוטריקון "ימים "שבעה "שבין "הזבה "לבין "הזבה, שבאלו הימים לא בדקה וכו', מכלל דלכתחילה צריכה בדיקה, וגם תיבת ישבה לה מיותרת היא אם אמת דאי"א ימים הנזכרים קאי, דהל"ל הכי אחד עשר וכו' ואם לא בדקה, אבל באמרו ישבה לה משמע שישבה במספר אחר, ובאותו מספר אחר דהיינו ימי הנדה הבאים אחר ימי הזיבה לא בדקה, מכלל שצריכה לעשות כן לכתחילה, ובזה החסרון מובן, וגם תיבת ישבה מורה במכלתין ענין ישיבה על הדם, כדתנן בכוליה מכלתין תשב לזכר וכו'. ורמז לנו בסתימת לשונו דאפילו כשהיא בחזקת טהרה, כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת (לעיל פ"ב מ"א), אע"ג דלכתחילה נמי לא בעיא בדיקה, ובש"ס (דף לט.) יש מי שמחסר למתניתין בענין אחר אבל הוא דלא כהלכתא:

שגגה. כסבורה היתה שאינה צריכה בדיקה. נאנסה. ידעה שצריכה ולא יכלה לבדוק מחמת אונס. הזידה. ידעה ויכלה ולא רצתה, ונקט נאנסה באמצע אע"ג דה"ל לשנותו ברישא כלשון הרמב"ם שהעתיק התי"ט, כדי דלא ליהוי לגבי שגגה זו ואצ"ל זו, משום דדמי לשוגג ולמזיד, למזיד כי ידעה שצריכה בדיקה ולשוגג כי לא יכלה:

פרק ה

משנה ג

תינוקת וכו'. הקדימה לזכר, אע"ג דכתיב (בראשית ה, ב) זכר ונקבה בראם. משום דזוטר מיליה. ועוד לרמוז דנכון הוא שתהיה הבת בתחילה, כי היא סימן יפה לבנים (ב"ב קמא.): **כחתן שלם**. לאבלות, ומלבד מה שכתב התי"ט י"ל דרמז לנו הא דאיתא בב"ר (פ"ק יג) על הפסוק (ירמיה לא, יב) והפכתי אבלם לששון. דז' ימי אבלות הם כנגד ז' ימי משתה דחתן:

משנה ט

אלו דברי ב"ה בש"א וכו'. בהקדים דברי ב"ה קיצר לשונו, כי ה"ל לשנות כמה פעמים שמנה עשרה במקום עשרים:

פרק ו

משנה ב
כל כלי חרס וכו' וכל המטמא מידרס וכו'. הקדימם משום דהם מענין הסדר שעסוק בו:

משנה ד
כל הראוי לדון וכו'. סמך לטמאי מת דיני נפשות, ואחריו שנא דין הדומה לו, ואח"כ חזר לדין טומאה באמרו כל שחייב במעשרות מיטמא וכו', ושנא אחריו כל הדומה לו המתחיל בכל שחייב:

משנה ו
כל שחייב בפאה. כשגמר כל הדברים השייכים לסדר זה ושיש להם יחס עמו כי לו משפט הבכורה, חזר על סדר המשנה המתחלת בסדר זרעים, וכן עשה במשניות המתחילים בכל שיש:

משנה יב
בפרה ובנגעים. סמך נגעים להאמורות בכל מקום, לרמוז דכמו דדין שערות דנגעים הוא בא[ד]ם, כן האמורות בכל מקום דקאמר הוא באדם, ולישנא מעליא נקט:

פרק ז

משנה ג
הבאים מרקם. (וידוע שהם של נכרים, תוספות (נו: ד"ה הבאים מרקם)) ור"י ס"ל דהם גרים ואנן לא ידעינן בהו:

הבאין מבין הנכרים. כלומר מעריהם, כי מבין דייקא:

טהורין. אע"ג דלא ידעינן בבירור שהם מן הנכרים, דאזלינן בתר רובא:

מבין ישראל. וכן הוא הדין כשבאים מערי ישראל כלומר שנמצאו בעיר בגלוי, אע"ג דרובא ישראל, משום דכתמיהם אצנועי מצנעי להו, ומפני שאין טעם ישראל כטעם כותים הטיל טהורין ביניהם:

ומבין הכותים. פירוש מעריהם פליגי בה וכו', אבל כשידוע בבירור שהכתמים של נשיהם, הם טמאים כאותם של ישראל, וזה נפקא לן מכללא דנכרים דקתני דהם טהורים, מכלל דשל כותים טמאים, דאי סלקא דעתך דאף שלהם טהורים לתני כותים לרבותא ואתו נכרים במכ"ש, ועם כל זה החסרון מובן, ולרמוז לנו התנא כי אח"כ עשאום כנכרים לכל דבריהם, סתם דבריו ולא השוום בפירוש לישראלים אלא דרך רמז, כי רוח ה' דבר בו:

מבין ישראל. ישראל גוי אחד בארץ, משום הכי שנאו בלשון יחיד:

פרק ח

משנה ב

הרגה מאכולת. שנא בתר ישבה בצד העסוקים, לסמוך לו עד כמה היא תולה, דעלה דווקא קאי:

פרק ט

משנה י

היתה למודה. דווקא, כלומר שכבר קבעה וסתה ליום ט"ו, אז אסור לעולם עד שתשנה אותו ג' פעמים, משום הכי לא קתני סתם ראתה יום ט"ו אלא למודה, וכך כתב התי"ט משמא דש"ס:

משנה יא

נשים בבתולים כגפנים. רמז לנו דיטע כרם בתחילה ואח"כ ישא אשה (סוטה מד.) כי מן הכרם ידע דרכה:

גפן שיינה אדום. מ"מ אין דרכו להיות אדום כדם נדות, דה"ג בירושלמי פ' בנות כותים (ה"א יב:) דם נדה זהום דם בתולים אינו זהום, דם נדה אדום דם בתולים אינו אדום, דם נדה מן המקור דם בתולים אינו מן המקור אלא מן הצד, ע"כ:

פרק י

משנה א

בעילת מצוה. פי' הר"ב בעילה ראשונה. וכתב עליו התי"ט בשם התוס' (כתובות ד. ד"ה בעילה) דקרי לה בעילת מצוה משום דכתיב (ישעיה נד, ה) כי בועליך עושיך. ואמרינן (סנהדרין כב:) אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, וע"י כך מידבק בה ובאין לידי פריה וריבה, ולהכי קרי לה לבעילה ראשונה בעילת מצוה, ע"כ. ודבריהם אמת וצדק, כי כן אמרו חכמי האמת כי הבעל הוא הנותן כח ההריון באשה בביאתו הראשונה, ושזה הכח הוא תלוי בשם ב"ן, וזה הוא המתנוצץ ומתפשט בכל הבנים, וכל אחד נוטל חלקו וכל הקודם זכה יותר מחבירו, ואחרי ככלות כל זה הכח הנה האשה לא תלד עוד, ושמהאי טעמא שכל הקודם זכה בהארת זה השם יותר מחבירו צוו רז"ל (עי' כתובות קג.) (לכבר) [לכבד] האח גדול, כי בהיות השם הזה שלם הוא יוצא לאויר העולם, משא"כ

האחרים שכבר נטל חלקו ממנו הקודם אליו וכל הזריז הרי זה משובח יותר מחבירו, וכמבואר כל זה בספרי משנת חסידים מפתח הכוונות סדר מועד מסכת חתונה ומילה פרק ד' פיסקא ה'.

ולכן נלע"ד לומר על פי דרכם, דהיינו טעמא דאין האשה מתעברת מביאה ראשונה (יבמות לד.), כי בה היא נעשת כלי מוכן לקבל הריון אח"כ, אם לא שהוציאה בתוליה באצבע כמשאז"ל (שם עמוד ב'), דאפשר שיש לו כח לאצבע ממש ליודע וזהיר בו בכוונת שרשו העליון, כמו שבלי ספק היו יודעים כל אותן הצדקניות שאמרו רז"ל (שם, ועי"ש עו. תוד"ה שלא ראה) שנתעברו מביאה ראשונה, על כי מיעכו באצבע לעשות הפעולה שעושה האבר המכונה בשם אצבע, כמאמרם ז"ל (פסחים קיב:) לא כל האצבעות שוות, ואם אינו עושה כלה עושה מחצה עד שבביאה ראשונה ראויה להעשות כלי וגם לקבל ההריון, וכמה הוא מדוקדק לשונם הקדוש באמרם (עי' סנהדרין כב:) אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, כי שם זה המאיר בה בביאתו לשם מצוה הוא מאיר בעולם העשיה, ולכן ראוי לומר שעשאה, והוא ממש כלשון הכתוב כי בועליך עושיך. והשם עצמו במספרו ואותיותיו תשעה הוא בגי' כל"י עם המילה, כי הוא בגי' ב"ן ותשעה אותיותיו עמו הם ס"א וזהו מספר כ"לי עם המילה, ובדקדוק בא הצירוף הזה של המילה להשלים המנין כי המילה ממש היא הפועלת הפעולה הזאת, ולהיות כי השם שלם הוא המאיר בא"ח גדו"ל והראיה שמספרו הוא ב"ן צריך לכבדו יותר מכלם דלא זכו לשם שלם, והראיה שאף אם היא בת בתחילה אין לנו דרך במספר שמה למצוא השם הזה בדקדוק כמו באח גדול, כי א"ח גדו"ל הוא בגי' ב"ן דווקא, וה' יצילני משגיאות:

משנה ו

כמגע טמא מת. תלה הענין בטומאת מת, לרמוז דטומאת נידתה נתלה במיתה שגרמה האשה באכילת פרי עץ הדעת כמו שאמרו רז"ל (עי' עירובין ק:), ובזה נחה הרגשת התי"ט:

כדברי ב"ה. הקדימו לב"ש משום דהולך ממדרגה למדרגה, שבתחילה הזכיר קולא גדולה שהיתה בה שהיתה מערה מים לפסח, ואח"כ נתוסף בה חומרא לב"ה שעשאה תחילה, וב"ש מחמיר טפי שעשאה אב:

משנה ז

ומודים. אותם שחזרו לומר:

בש"א צריכה טבילה וכו'. זהו ענין בפני עצמו ולא קאי ארישא דמתניתין כמו המשנה דלעיל, משום הכי לא שייך הכא להקדים דברי ב"ה:

נדה מתחיל בשין ומסיים במם, כי השין היא אות השקר כמו שאז"ל (שבת קד.), והיא

נתקללה בדם נדה על שהוציאה שקר מפיה באמור לנחש שהקב"ה צוה שלא יגעו בעץ הדעת, שבזה פתח לו פתח להסיתה לאוכלו כמו שאז"ל (עי' בר"ר פי"ט ג הו"ד רש" בראשית ג, ג), וטהרתה היא במקוה של מ' סאה מים, וארבעתן אלו נרמזו בתיבת מם, "מקוה "מים "מ "מדות "מטהר:

סליק מסכת נדה. שכולה וגלמודה:

דע כי אכלה אשה מן העץ פרי חמדה.

ותתן בפי אשה על כן פירשה נדה: